

Ғалым-цивилист Төлеш Ерденұлы Қаудыров 70 жаста

Халқымызда «Жақсының аты өлмейді, ғалымның хаты өлмейді» деген нақыл сөз бар. Осынау асыл сөздерге лайықты жан — заңгер-ғалым Төлеш Ерденұлы Қаудыров деп айтсақ, артық болмас. Мақаламыздың арқауына айналып отырған ғалымның мерейлі 70 жасқа толуына орай айтулы сәттерде Тәуелсіз республикамызға өлшеусіз еңбек сіңірген дара жан туралы баяндауды жөн санадық. Өйткені, бұндай нағыз ғалымның өмір жолы келешек жас ұрпаққа үлгі-өнеге болары анық.

Төлеш Ерденұлы Қаудыров — заң ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанда, Орта Азия, ТМД елдерінде де танымал ғалым. Қазақстандық өмірбаяндық басылымдардың бірінде ғалымға келесідей сипаттама берген: «Өмір жолы азаматтық құқық ғылымымен және жоғары оқу орындарында оқытушылықпен тығыз байланысты Қазақстан зиялыларының ең жарқын, талантты өкілдерінің бірі. Оның тағдыры, еңбек жолы мен ғылыми ізденістері Отанымыздың кеңестік, содан кейін қазіргі қазақстандық өмір кезеңінің қиындықтары және жетістіктерімен тығыз байланысты».

Төлеш Ерденұлы Қаудыров 1955 жылы 25 қаңтарда Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қаласында дүниеге келді. 1972 жылы Петропавл қаласының орта мектебін үздік аяқтады. Сол жылы С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің заң факультетіне түсіп, 1977 жылы үздік дипломмен бітірді. Жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университеті заң факультетінің азаматтық құқық кафедрасына оқытушы ретінде қалдырылды.

1977–1990 жылдар аралығында ол ассистент, аға оқытушы, доцент, С.М. Киров атындағы ҚазМУ заң факультеті деканының орынбасары лауазымдарын атқарды. «Азаматтық құқық», «Шаруашылық құқық» оқу курстары бойынша дәрістер оқыды. Қоғамдық жұмыстарды оқытушылық және ғылыми жұмыстармен бірге қатар алып жүрді.

1987 жылы ақпанда Томск мемлекеттік университетінде (Ресей) КСРО-ға танымал ғалым-цивилист Ю.Г. Басиннің ғылыми жетекшілігімен заң ғылымының кандидаты ғылыми дәрежесін іздену бойынша «Гражданско-правовые оперативные санкции в хозяйственных обязательствах» тақырыбында диссертациясын сәтті қорғады. Диссертациялық жұмысты қорғау кезінде бірінші ресми сын пікір беруші ретінде, кейін Ресей Федерациясының Әділет министрі болған профессор Калмыков Юрий Хамзатович пікірін білдірген. Сондай-ақ диссертацияға пікір білдіргендердің ішінде Ленинград мемлекеттік университетінің азаматтық құқық кафедрасының меңгерушісі, профессор Собчак Анатолий Александрович болды.

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігін алған тұста Т.Е. Қаудыров Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне жұмысқа қабылданды. 1990-1992 жылдар аралығында ҚР Президентінің

Әкімшілігінің алғашқы құрамында Мемлекеттік-құқықтық бөлімде кеңесші, аға референт лауазымдарында қызмет атқарды. Осы жылдар аралығында еліміз үшін маңызды әрі жауапты міндетті — Қазақстан Республикасының алғашқы заңдарын шаруашылық саласы бойынша сараптамадан өткізу бойынша жауапты жұмыстарды орындады. Сол жылдары жас мемлекет өзінің егемендігін жүзеге асыру үшін қажетті мемлекеттік биліктің және басқарудың жаңа органдарын қалыптастырды. 1992 жылы ҚР Президентімен кездесуден кейін ол Қазақстанның Патенттік жүйесін құруға жолданады. Ол 1992–2002 жылдар аралығында патенттер және лицензиялар, сонымен қатар тауарлық белгілерді және тауар шығарылған жердің атауын тіркеу аясында мемлекеттік басқарудың орталық органы — Қазақстан Республикасының Патенттік ведомствосын құрып, он жыл бойы басқарды.

Т.Е. Қаудыров ҚР-ның «Патент» Заңы (1992, 1999), «Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» ҚР-ның Заңы (1999), «Интегралды микросхемалар топологияларын құқықтық қорғау туралы» Заң (2001), ҚР-ның «Ғылым туралы» Заңы (2011), сонымен қоса интеллектуалдық меншіктің жекелеген объектілері бойынша көптеген заңға бағынышты актілердің жобаларын құрастырушылардың бірі. 1996 жылы ҚР «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» заңының жобасын жасап және оның қабылдануына белсенді қатысты. Ол құрған еліміздің патенттік жүйесі ТМД-да ең үздік аталып, қазірдің өзінде де сәтті қызмет етуде. Сонымен қатар Қазақстанның ДСҰ-на мүшелікке өтуіне қажет деп саналатын маңызды Халықаралық конвенцияларға қосылуына өз үлесін қосқан.

Ғылым, интеллектуалдық құқық және инновация саласындағы аталған заңдардан басқа, профессор Т.Е. Қаудыров ел тағдыры үшін маңызды басқа да құқықтық актілердің жобаларын құруға белсенді қатысты. 1992–1993 жылдары Қазақстан Республикасының 1993 жылы 28 қаңтарында қабылданған алғашқы Конституциясын әзірлеуге қатысып, оның «Қазақстан Республикасының экономикалық дамуы» бөлімі үшін жауапты болды. Мемлекетіміздің Негізгі Заңын қабылдау бойынша қажырлы еңбегі үшін Қазақстан Республикасы Президентінің Құрмет грамотасымен марапатталған.

1993–1995 жылдары Т.Е. Қаудыров ТМД-ның он елінің жұмыс тобының ресми өкіл-мүшесі ретінде Еуразиялық патент конвенциясын (ЕАПК) қабылдауға қатысты. 1995 жылдың қараша айында ҚР Президенті Еуразиялық патент конвенциясын ратификациялау жөнінде Жарлықты бекітті. 1995 жылы қатысушы елдердің өкілдерінің арасында Еуразиялық патент конвенциясының Әкімшілік кеңесінің бірінші төрағасы болып екі жылдық мерзімге сайланды.

1993–1994 жылдары ТМД елдерінің Үлгі Азаматтық Кодексінің жобасын (Лейден қаласы, Голландия) және ҚР-ның Азаматтық Кодексінің (Жалпы бөлімі) жобасын әзірлеуге қатысты. Осы құжаттардың ТМД елдерінің Парламент аралық Ассамблеясы және ҚР Парламентінде қабылдануына үлесін қосты. Т.Е. Қаудыров ТМД-ның танымал жетекші ғалымдарының қатарында «Интеллектуалдық меншік» бөлімін әзірлеуге жауапты болды.

1997–1999 жылдары ҚР-ның Азаматтық кодексінің (Ерекше бөлімі) жобасын әзірлеу бойынша жұмыс тобына қатысып, жеке-дара 77 баптан тұратын V бөлімді («Интеллектуалдық меншік құқығы») жазды. 1999 жылы Т.Е. Қаудыров екінші рет қабылданған ҚР-ның «Патент», «Селекциялық жетістіктер туралы», екінші «Тауарлық белгілер туралы», «Интегралды микросхемалар топологияларын құқықтық қорғау туралы» Заңдарының жобаларын әзірлеу бойынша жұмыс тобын басқарды.

2002 жылы Қазақстан Республикасының 2003 жылы 5 сәуірде қабылданған Кеден кодексінің «Кеден органдарымен интеллектуалдық меншік объектілеріне құқықты қорғау» атты 10-бөліміне ұсыныстар енгізу бойынша талқылауға қатысты. 2005 жылы Қазақ көлік және коммуникация академиясының «Трансқазақстан темір жол магистралінің техника-экономикалық негіздемесін әзірлеу» бойынша жобасына құқықтық кеңесші ретінде қатысса, ал 2006 жылы азаматтық заңнаманы жетілдіру бойынша Қазақстан Республикасы Үкіметінің ведомствоаралық комиссиясының мүшесі болды.

2011–2015 жылдары — ҚР Әділет министрінің бұйрығымен құрылған Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексін әзірлеу жөніндегі жұмыс тобының төрағасы қызметін атқарды.

2002 жылы Алматы қаласында «Гражданско-правовая охрана объектов промышленной собственности в Республике Казахстан» (ғылыми кеңесші з.ғ.д., профессор М.К. Сүлейменов)

тақырыбында докторлық диссертациясын сәтті қорғап, аз зерттелген, бірақ үлкен практикалық маңызы бар құқық салаларының бірін өзектендірді.

2004 жылдың қыркүйегінен 2007 жылдың шілдесіне дейін Т.Е. Қаудыров — «Әділет» Жоғары құқық мектебінің (Алматы қ.) азаматтық құқық және азаматтық процесс кафедрасының меңгерушісі, ғылыми жұмыс жөніндегі проректоры лауазымын атқарды.

2007 жылдың қыркүйегінен 2008 жылдың мамырына дейін Алматы қаласындағы Каспий қоғамдық университетінің «Әділет» Құқықтану академиясының директоры лауазымында болды.

2008 жылдың мамыр-желтоқсан айлары аралығында — Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің жеке-құқықтық пәндер кафедрасының профессоры, Халықаралық ынтымақтастық және құқықтық қамтамасыз ету қызметі бөлімінің басшысы болды.

2009 жылғы қаңтардан бастап ҚазГЗУ Азаматтық-құқықтық зерттеулер институтының директоры, азаматтық құқық кафедрасының, Ұлттық құқық жоғары мектебінің меңгерушісі болды.

Ол Қазақстан Республикасы судьялары кадрларын даярлау ісіне де үлесін қосты. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты басшылығының шақыруы бойынша 2017 жылдың маусымынан 2019 жылдың наурызына дейін ҚР Жоғарғы Соты жанындағы Сот төрелігі академиясының ректоры лауазымында, ал 2019 жылдың наурызынан 2021 жылдың қаңтарына дейін ҚР Жоғары Сот Кеңесінің мүшесі ретінде қызмет атқарды.

Қазіргі уақытта «Maqsut Narikbayev University» АҚ Жеке-құқықтық пәндер департаментінің Emeritus профессоры.

Жоғарыда аталып өткен тәжірибелік, оқытушылық және заңшығармашылық қызметтерін қоса атқара жүріп, ғылыми зерттеумен де белсенді айналысты. Бүгінгі күні оның 100-ге жуық ғылыми жұмыстары жарыққа шыққан, соның ішінде жеке авторлықта «Интеллектуальная собственность в международно-правовых отношениях» (1996), «Гражданско-правовая охрана объектов промышленной собственности в Республике Казахстан» атты монографиясы (2001 ж.) жарық көрді, «Основы патентного права и патентования в Республике Казахстан» (2003 ж.) атты оқу құралының жауапты редакторы, «Гражданское право Республики Казахстан» (III бөлім) (2004 ж.) атты оқулықтың X бөлімінің («Право интеллектуальной собственности»), Гражданский кодекс Республики Казахстан (Особенная часть); Комментарий к Гражданскому кодексу РК (постатейный) (2006 ж.) «Право интеллектуальной собственности» бөлімінің авторы.

«Правовое обеспечение вступления Казахстана во Всемирную Торговую Организацию. Охрана интеллектуальной собственности» (2020) тақырыбы бойынша ҚР Білім және ғылым министрлігі қаржыландырған іргелі зерттеу жобасының жетекшісі болды. Сондай-ақ келесі тақырыптар бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысты: «Правовая охрана объектов интеллектуальной собственности в Республике Казахстан», «Правовые проблемы реализации прав интеллектуальной собственности», «Актуальные проблемы теории гражданского права и практики применения гражданского законодательства».

Бүгінде Т.Е. Қаудыровтың ғылыми мектебі қалыптасқан. Ғалымның шәкірттері Қазақстанның әр аймақтарында жоғарғы оқу орындарында, ұйымдарда табысты еңбек етуде. Ғалымның жетекшілігімен азаматтық құқық ғылымы саласы бойынша жиырма кандидаттық диссертациялар мен PhD докторлық диссертациялары сәтті қорғалды. Атап айтқанда, А. Динанов, Ж. Досжанов, Т.Б. Тулегенов, И.К. Елеусизова, Г.А. Ильясова, А. Кайшатаева, У.Е. Кудиярова, У.М. Хамзин, А.Е. Даутбаева-Мухтарова, М. Кадырбекулы, Р.А. Кишкимбаева, Ф.Г. Ибрагимова, А.К. Темирбекова, Н.Е. Сыдыковаға заң ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін іздену диссертацияларының ғылыми жетекшісі; Т.К. Канатов, Е.Ж. Хамзин, Р. Молдабаев, З. Ашимова, М. Естемиров, М. Абиловаға PhD докторлық диссертацияларының ғылыми кеңесшісі болды. Сондай-ақ көптеген докторлық және кандидаттық диссертациялардың ресми оппоненті ретінде ғылыми көзқарастарын, пікірлерін білдіру арқылы, Қазақстанда заң ғылымының дамуына өзіндік қомақты үлесін қосып келеді.

Ол қоғамдық жұмыстарға да белсенді араласады. Әр жылдары халықаралық деңгейде ЕвразЭҚ-ның интеллектуалдық меншік сұрақтары бойынша сарапшы; ҚР Сауда-өнеркәсіп палатасында Халықаралық төрелік соттың төрешісі; Қырғыз Республикасында Жүсіп Баласағын атындағы Қырғыз ұлттық университетіндегі заң ғылымдарының докторы ғылыми атағын беру бойынша Диссертациялық кеңестің мүшесі болды. 2007 жылы қазан айында Париж қаласында инвестициялық дау бойынша Халықаралық трибуналдың жұмысына Қазақстан Республикасы Үкіметінің жағында сарапшы ретінде қатысты.

Республикалық деңгейде Т.Е. Қаудыров Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы рақымшылық бойынша комиссияның тұрақты мүшесі; Қазақстан Республикасы Жоғары Сот кеңесінің жанындағы Біліктілік комиссиясының мүшесі; Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Интеллектуалдық меншік саласында кәсіби біліктілік бойынша салалық кеңестің төрағасы; Қазақстан Республикасы Сауда-өндірістік палатасында Халықаралық төреліктің төрешісі; Қазақстан Республикасы Бас Прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының Диссертациялық кеңесінің мүшесі; «Құқық және мемлекет» және «Қарағанды университетінің хабаршысы. Құқық сериясы» журналдарының редакциялық алқасының мүшесі.

Төлеш Ерденұлының ғылымға және құқықшығармашылыққа қосқан адал еңбегі халқының аппақ алғысын иеленіп, үкіметтің, мемлекеттік органдардың, ЖОО, қоғамдық ұйымдардың тарапынан көптеген марапаттармен аталып өтті: Қазақстан Республикасы Президентінің Құрмет Грамотасы; Қазақстан Республикасы Президентінің Алғысхаты және «Алтын қыран» төсбелгісі; «Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 10 жыл», Қазақстан Республикасының Конституциясына 10 жыл», «Қазақстан Республикасының Конституциясына 20 жыл» медальдары; В.И. Блинников атындағы Еуразиялық патент ұйымының «Өнертапқыштық және патент қызметін дамытуда қосқан зор үлесі үшін» алтын медалі; Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының патенттік жүйесіне 20 жыл» медалі; «Қазақстан Республикасы әділет органдарының үздігі» төсбелгісі; Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының «Үш би» төсбелгісі; Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Ғылымды дамытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгісі; «ҚазГЗУ-не 20 жыл», «Maqsut Narikbayev University 30 жыл» медальдары; Халықаралық «АНТИКОНТРАФАКТ» қауымдастығының «Контрафактімен күресуде сіңірген еңбегі үшін» медалі.

Барлық қызмет саласының түрлерінде ол өзінің жауапкершілігімен, креативті ойшылдығымен және ұсынылған жұмысқа ғылыми шығармашылық көзқарасымен ерекшеленеді.

Төлеш Ерденұлы Қаудыров — ұлттық цивилистика ғылымының, соның ішінде интеллектуалдық меншік құқығының дамуына қомақты үлес қосқан тұғыры биік, ірі тұлға, ғалым-зәңгер. Олай дейтін себебіміз, ғалымның ғылыми жетістіктері елінің игілігіне жарады. Ізденімпаз ғалым үнемі тынбай жұмыс істеуде. Ізденіп еңбек ету, өзінің бойындағы бар білімі мен адамгершілік қасиетін ұрпақ игілігіне жарату — ғалымның өмірде мақсат тұтқан негізі ұстанымы.

Профессор ғылыми ортада да, мемлекеттік билік өкілдерінің арасында да зор құрметке ие тұлға. Ұлағатты Ұстаз және Ғалым Төлеш Ерденұлының өмірлік жолы жастарды парасаттылыққа бағыттады, білім мен ғылымға деген құштарлықтарын арттырады. Өмірін заң ғылымы мен жоғары құқықтану біліміне, құқықтық мемлекетіміздің дамуына арнаған профессор Төлеш Ерденұлы Қаудыровтың әрбір еңбегі, ғылыми жетістігі келер ұрпаққа мұра.

Қадірлі, Төлеш Ерденұлы, Сізді мерейтойыңызбен құттықтай отырып, зор денсаулық, қажымас қайрат, шығармашылық табыстар, отбасыңызға баянды бақыт тілейміз!

Ғұмырыңыз ұзақ, шығармашылығыңыз мәңгілік болсын!

*Ізгі ниетпен, академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды университетінің заң факультетінің
ұжымы
«Қарағанды университетінің хабаршысы»
“Құқық” сериясы» журналының редакциялық
алқасы*